

DOI 10.52260/2304-7216.2024.4(57).21
ЭОЖ 330.322
FTAMP 06.54.51

Н.А. Аманкелді*, PhD, қауымд. профессор¹

Р.С. Парманова, э.ғ.к., қауымд. профессор¹

А.С. Елубаева, э.ғ.м., аға оқытушы²

М.Ж. Сарсембаева, сеньор-лектор³

Каспий қоғамдық университеті, Алматы қ., Қазақстан¹

Қазақ Ұлттық Аграрлық Зерттеу Университеті

Алматы қ., Қазақстан²

Алматы технологиялық университеті

Алматы қ., Қазақстан³

* – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e-mail: namankeldy@mail.ru

ЖЕРГІЛІКТІ ҚОҒАМДАСТЫҚТАРДЫ ДАМУДЫ ҚАРЖЫЛАНДЫРУДЫҢ ТЕТІКТЕРІ

Мақалада цифрлық технологияларды пайдалану есебінен ресурстардың шектелуі жағдайында жергілікті қауымдастықтардың дамуын қаржыландыру механизм тетіктерін жетілдіру мәселесі қаралды. Механизмнің құрылымы өзара байланысты субъектілер, қаржыландыру көздері, әдістері, мақсаттары және техникалық инфрақұрылымы түрінде ұсынылған. Жергілікті өзін-өзі басқару органдары басқарушы субъект болып табылады. Қаржыландыру тәсіліне байланысты қаржы ресурстарының қолжетімділігіне әсер ететін факторлар ресурстардың көлемі, заңнама мен құқықтық модельдердің реттілігі, қаржыландыру субъектілерінің қаржылық мүмкіндіктері мен мүдделері болып табылады. Қол жетімділік пен күрделілік факторларын анықтау бүкіл қаржыландыру механизміндегі әлсіз жақтарды анықтауға мүмкіндік береді. Қаржыландыру механизмінің теориялық тұжырымдамасын оның әмбебаптығына, қаржылық ресурстардың қол жетімділік факторларына және осы негізде анықталған техникалық инфрақұрылымның кемшіліктеріне байланысты сипаттау зерттелетін мәселені шешуге мүмкіндік берді. Нәтижесінде техникалық инфрақұрылым бөлігінде жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігін жетілдіру бағыттары айқындалды. Сондай-ақ шешім қабылдау, жергілікті қауымдастықтардың қажеттіліктерін болжау және краудфандингті дамыту үшін жасанды интеллект, үлкен деректер, блокчейн және токенизация технологияларын пайдалану ұсынылады.

Кілт сөздер: жергілікті қоғамдастықтар, дамыту, қаржыландыру тетігі, болжау, инфрақұрылым, несие, тұрақты даму

Ключевые слова: местные сообщества, развитие, механизм финансирования, прогноз, инфраструктура, кредит, устойчивое развитие

Keywords: local communities, development, financing mechanism, forecasting, infrastructure, credit, sustainable development

Кіріспе Жергілікті даму - бұл белгілі бір аумақта қалыптасқан әлеуметтік-экономикалық жүйенің өзгеру процесі. Бұл процесс экономикалық, әлеуметтік, экологиялық, саяси, мәдени аспектілерді қамтиды және осы аумақта өмір сүретін қоғамның-аумақтық қауымдастықтың әлеуметтік тұрғыдан анықталған принциптері мен құндылықтарымен тығыз байланысты. Түрлі қауымдастықтар географиялық шоғырлану, жергілікті халықтың принциптері мен құндылықтары әртүрлілігімен ерекшеленеді. Бұл жергілікті дамудың біркелкі еместігін қалыптастырады [1]. Тұрақты даму болашақ ұрпақтың қажеттіліктерін қанағаттандыру қажеттілігін ескере отырып, қазіргі ұрпақтың қажеттіліктерін қанағаттандырудан тұрады. Тұрақты даму, егер ол жергілікті ресурстарды ұлттық немесе жаһандық ресурстармен үйлестіре отырып, ұлттық даму күш-жігеріне қол жеткізу үшін пайдаланса, жергілікті болып саналады.

Орталықсыздандырудың арқасында жергілікті өзін-өзі басқару деңгейіне көбірек қаржылық ресурстар мен өкілеттіктер беріледі, бұл аумақтық қауымдастықты дамыту үшін қаражатты тиімдірек пайдалануға мүмкіндік береді. Осылайша, жергілікті қоғамдастықтардың оларды дамыту және өз ресурстарын басқару мәселелері бойынша шешім қабылдаудағы тәуелсіздігі мен жауапкершілігі деңгейінің артуы байқалады. Алайда, жергілікті билік әртүрлі себептерге байланысты қаржылық ресурстарға қол жетімділіктің шектеулі болуына жиі тап болады. Жергілікті қоғамдастықтардағы тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу басқару, әлеуметтік және бизнес-

процестерде цифрлық технологияларды дәйекті енгізумен тығыз байланысты. Қаржы саласында үлкен деректер, биометрия және жасанды интеллект технологиялары белсенді түрде қолданыла бастады. Жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландырудың методологиялық әдістерінде цифрлық технологияларды қолдануды кеңейту бірқатар себептерге байланысты ғылыми қызығушылық тудырады. Біріншіден, цифрлық технологиялар ақпараттық асимметрияны азайту және транзакциялық шығындарды азайту арқылы экономикалық жүйелердің тиімділігін қамтамасыз етеді. Олардың белсенді цифрлық трансформациясы арқылы халықтың қаржылық және мемлекеттік қызметтерге қолжетімділігін кеңейту азаматтардың, үкіметтің және бизнестің өзара әрекеттесу тәсілдерінің өзгеруіне және осы қатынастардағы ашықтықтың артуына әкелді. Екіншіден, цифрлық технологиялар қаражат жинау және краудфандинг сияқты қаржыландырудың инновациялық әдістерінің пайда болуына ықпал етті.

Сондықтан жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру мәселесі кешенді тәсілді қажет етеді. Бір жағынан, даму стратегиясында қаржылық менеджментті жетілдіру, экономикалық инфрақұрылымды дамыту, кәсіпкерлікті дамыту шаралары қамтылуы керек. Екінші жағынан, бұл шаралардың негізгі мақсаты қаржылық ресурстардың қажетті көлемін тарту және оларды тиімді пайдалану болып табылады. Бұл қолданыстағы тиімділікті арттыруға және жергілікті деңгейде қаржыландырудың қосымша инновациялық әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін негізгі құрал бола алатын цифрлық технологиялар. Осылайша, жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру әдістерінде цифрлық технологияларды енгізуді зерттеу өзекті болып табылады.

Мақаланың мақсаты. Зерттеу жұмысының мақсаты - цифрлық технологияларды қолданумен байланысты жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру көздерін негіздеу. Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру механизмінің құрылымдық-функционалдық тұжырымдамасын сипаттау;
- жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру тетігі шеңберінде қаржыландыру әдісіне байланысты қаржы ресурстарының қол жетімділігінің өзгеруін анықтау;
- цифрлық технологияларды қолдану негізінде жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру тетігін жетілдіру бағыттарын ұсыну.

Зерттеу материалдары мен зерттеу әдістері. Зерттеудің негізгі гипотезасы цифрлық технологияларды қолдануда іске асырудың негізгі құралы болып болжанады. Осының арқасында жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігін жетілдіруге болады. Жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігінің құрылымдық-функционалдық тұжырымдамасын сипаттауға, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының функцияларын тұрақты дамытуда салыстыру және талдау контекстінде анықтауға жүйелі тәсіл қолданылды. Қаржы ресурстарының қолжетімділігіндегі өзгерістерді тежеу қаржыландыруды талдау мен жүйелеуге негізделген. Техникалық құрылымның артықшылықтары мен кемшіліктері әлеуметтік-техникалық тәсіл арқылы анықталады.

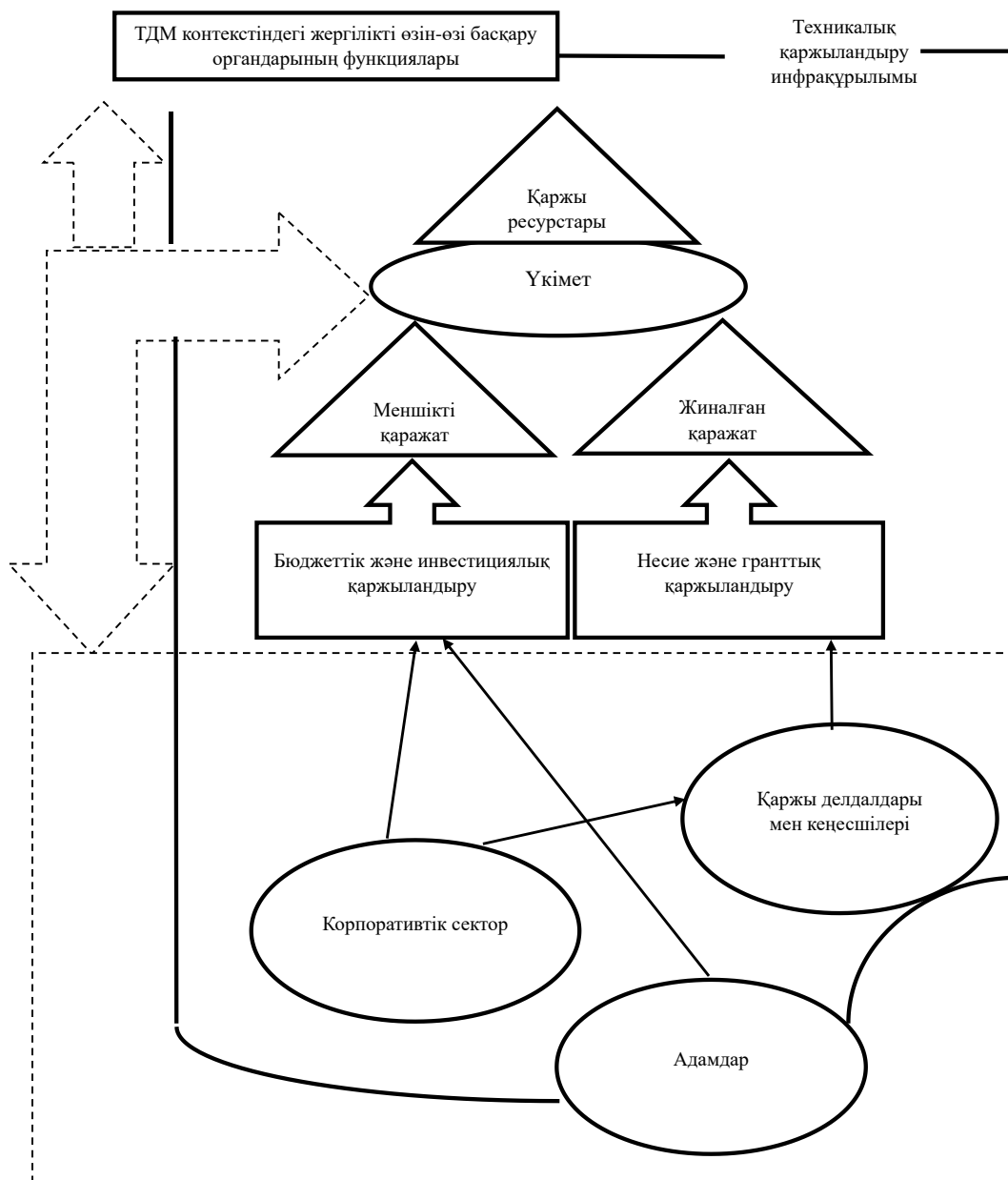
Әдебиеттік шолу. Бюджеттік қайта қаржыландыру көздерінің шектеулілігі немесе жетіспеушілігі жағдайында азаматтардың қатысуы мен мемлекеттік-жекеменшік серіктестікке негізделген жергілікті коммуникацияларды дамытуды қаржыландыру әдістері шешуші мәнге ие болады. [2] әдебиетте тұрақты дамудың жаһандық мақсаттары жергілікті билік органдарының күнделікті жұмысымен байланысты екенін, сондықтан олар жаһандық мақсаттарды жергілікті қауымдастықтармен байланыстыра алатын басқару деңгейі екенін атап көрсетеді. Жергілікті билік органдары азаматтардың бюджеттік процестерге қатысуын қамтамасыз ететін институционалдық ортаны әр түрлі қатысу арналарын құру немесе үнемі пайдалану арқылы құруы керек. Алайда, [3] цифрлық технологияларға негізделген қаржыландыру әдістеріне талдау жасалмаған, дегенмен қоғамның қатысу арналары әлеуметтік желілерді пайдалануды жанама түрде болжауы мүмкін. Шетел тәжірибесін қолдану мақсатында, АҚШ-тағы жергілікті инфрақұрылымды қаржыландырудың балама құралдарын қарастыру кезінде, олардың өзектілігі бюджеттік қаржы ресурстарының жетіспеушілігімен негізделген. Қаржыландырудың мұндай баламалы құралдарына «жасыл» облигациялар немесе әлеуметтік әсер ету облигациялары, мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктер және жекешелендіру жатады. Нәтижесінде осы құралдарды қолдануға байланысты факторлар құралдың сипаты мен түріне байланысты екені анықталды [4].

[5] жұмыста мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті үкімет пен бизнес құрылымдарының өзара іс-қимылының тиімді тетігі ретінде қарастыруға бағытталған. Мемлекеттік-жекеменшік серіктестік

жобаларын жүзеге асырудың негізгі бағыттары электр және жылу энергиясын өндіру, суды тазарту, қалдықтарды басқару, жолдар, денсаулық сақтау және демалыс болып табылатындығын анықтады. Қоғамдық краудфандинг құбылысын жергілікті өзін-өзі басқарудың жеке және әкімшілік тұрғыдан нені білдіретінін Осылайша, жұмыс [6] дереккөзден қоғамдық краудфандинг құбылысын жергілікті өзін-өзі басқарудың жеке және әкімшілік тұрғыдан нені білдіретінін қайта қарастыруға мүмкіндік беретін жаңа технология ретінде қарастырады.

Ғылыми зерттеулердің шолуымыздың нәтижелері олардың қаржыландыру механизмінің мәні мен оның құрылымы туралы жергілікті коммуникацияларды дамыту мақсаты тұрғысынан түсінігінің жоқтығын көрсетеді. Сондай-ақ, қаржыландыру тетігі шеңберінде оның технологиялық құрамдас бөлігін ескере отырып, қаржы ресурстарының қолжетімділігі жеткілікті түрде зерттелмеген күйінде қалып отыр. Осы себептерге байланысты жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігінің жұмысын жақсарту бағыттарын жүйелеу өте қиын. Бұл цифрлық технологияларды қолдану негізінде шектеулі бюджеттік ресурстар жағдайында жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігін талдау үшін зерттеу жүргізу орынды деп айтуға мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім. *Жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру механизмінің құрылымдық-функционалдық тұжырымдамасын сипаттау.* Мақала тақырыбын зерртеу барасында жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігі заңнамада айқындалған, өз аумағында өзін-өзі басқару мәртебесі мен өкілеттіктері бар жеке әкімшілік-аумақтық бірлік шеңберінде тұрақты даму мақсаттарына жету үшін қаржы ресурстарын алу мен пайдалануға қатысты әлеуметтік қатынастар жүйесін білдіреді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Бұл қаржыландыру механизмін оның ішкі құрылымы арқылы жүйені құраушы факторлардың өзара байланысты жиынтығы - жүйенің қызметі мен құрылымы ретінде сипаттауға мүмкіндік береді. Механизмнің құрылымы Сурет 1 көрсетілген. Ол келесі компоненттерді: қаржыландыру субъектілері, қаржыландыру көздері, қаржыландыру әдістері, объектілерді қаржыландыру, техникалық қаржыландыру инфрақұрылымын қамтиды. Қаржыландыру субъектілері жергілікті өзін-өзі басқару органдары, халық, корпоративтік мөлшерлеме секторы, қаржы делдалдары болып табылады. Қаржыландыру көздері жергілікті өзін-өзі басқару органдары өз қарамағында алатын меншікті және қарыз қаражаты болып табылады. Қаржыландыру әдістері - бұл белгілі бір ережелерге негізделген қаржы ресурстарын тарту және бөлу әдістері.

Сурет – 1. Жергілікті қоғамдастықтарды қаржыландыру механизмінің құрылымы

**[2] Әдебиет негізінде жасалынды*

Сурет 1 көрсетілген құрылымның маңызды ерекшелігі - жүйелік тәсіл тұрғысынан басқарудың ішкі жүйесін қаржыландыру механизмінің құрылымындағы спецификация болып табылады. Менеджменттің ішкі жүйесі-бұл басқаруды жүзеге асыратын, яғни жоспарлау, ұйымдастыру, үйлестіру, ынталандыру және бақылауды жүзеге асыратын қаржыландыру субъектісі. тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған функцияларды орындау үшін қаржы ресурстарын сатып алу және пайдалану. Бұл пән жергілікті өзін-өзі басқару органдары болып табылады, өйткені олардың жергілікті маңызы бар мәселелерді шешуге өкілеттігі бар, атап айтқанда [7]:

- аумақтық жоспарлау;
- есеп беретін және ашық шешім
- жасау;
- жер пайдалануды басқару;
- келісім-шартты басқару;
- ашық және ұтымды сатып алулар;
- азаматтармен және жеке құрылымдармен тікелей өзара әрекеттесу;

- қолайлы нормативтік-құқықтық ортаны құру;
- қоғамдық инфрақұрылымды құру (білім беру, денсаулық сақтау, тұрғын үй, жасыл желек, көлік, мәдениет);
- маркетингтік іс-шаралар және кеңістіктің немесе орынның болжамды құндылығы туралы хабардарлықты арттыру.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының басқарудың ішкі жүйесіндегі өкілеттіктері, олардың мәні бойынша, жергілікті қоғамдастықты дамыту мақсаттарына жету үшін қаржыландыру механизмінің басқа субъектілерінің мінез-құлқын қалыптастыратын басқарушылық ықпал болып табылады.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының басқару ішкі жүйесіндегі өкілеттіктері, мәні бойынша, жергілікті қоғамдастықтың мақсаттарына жету үшін қаржыландыру механизмінің басқа субъектілерінің мінез-құлқын қалыптастыратын басқарушылық ықпал болып табылады (Сурет 1). Жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен халықтың өзара іс-қимылы (нүктелі көрсетілген) жергілікті тұрғындардың қажеттіліктері тұрғысынан даму мақсаттарын анықтауға жатады. ТДМ-ны, жергілікті тұрғындардың қажеттіліктерін және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілеттіктерін салыстыру контекстінде жергілікті өзін-өзі басқару органдарының функцияларын қалыптастыруға мүмкіндік береді (Кесте 1).

Кесте – 1

Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының функциялары

№	Тұрақты даму мақсаттары	Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының функциялары
1.	Кедейлікті жеңу	Жергілікті жерде табысы төмен адамдарды анықтау және олармен жұмыс істеу, жұмыс орындарын құруға жәрдемдесу, қоғамдастықтардың тұрақтылығын нығайту
2.	Аштықты жою, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және тамақтануды жақсарту, тұрақты ауыл шаруашылығының дамуына ықпал ету	Табиғи ресурстарды (жер, су және т.б.) басқару.), ауыл шаруашылығын қолдау, көлік инфрақұрылымын және жергілікті жеткізу тізбегін дамыту, аз қамтылған және осал үй шаруашылықтарының азық-түлік қажеттіліктерін қамтамасыз ету
3.	Салауатты өмір салтын қамтамасыз ету және кез-келген жастағы адамдардың әл-ауқатын арттыру	Халықты таза сумен және санитарлық-гигиеналық қызметтермен қамтамасыз ету, табиғи ресурстардың ластану деңгейін төмендету, салауатты өмір салтын насихаттау, жазатайым оқиғалардан болатын өлім-жітімнің алдын алу шаралары
4.	Инклюзивті және барлығына қолжетімді сапалы білім беруді қамтамасыз ету және үздіксіз оқу мүмкіндіктерін құруға жәрдемдесу	Халықтың барлық топтары мен топтары үшін білім беру саласына және оған қол жетімділікке тікелей жауапкершілік
5.	Гендерлік теңдікке қол жеткізу және барлық әйелдер мен қыздардың құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту	Қоғамдық орындарды құру және күтіп ұстау, қоғамдық тәртіпті сақтау, зорлық-зомбылықтан зардап шеккен әйелдерге көмек көрсету, әйелдердің жұмыспен қамтылуын кеңейту
6.	Барлығы үшін су ресурстары мен санитарияның қолжетімділігі мен тұрақты басқарылуын қамтамасыз ету	Судың сапасын жақсарту, сумен жабдықтау және кәріз инфрақұрылымын дамыту бойынша табиғи ортаны қорғау шаралары
7.	Барлығына қолжетімді, сенімді, орнықты және заманауи энергия көздеріне тең қолжетімділікті қамтамасыз ету	Ғимараттардың энергия тиімділігін арттыру, экологиялық таза энергия көздерін дамыту, "ақылды қалалар" тұжырымдамасын іске асыру
8.	Үздіксіз, инклюзивті және тұрақты экономикалық өсуге, толық және нәтижелі жұмыспен қамтуға және барлығына лайықты жұмыс істеуге ықпал ету	Жұмыспен қамтуды ресімдеуге жәрдемдесу, балалар еңбегін пайдалануға жол бермеу, жұмысшылардың құқықтарын қорғауға жәрдемдесу, қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету, туризмді дамыту
9.	Тұрақты инфрақұрылымды дамыту, кешенді және тұрақты индустрияландыруға жәрдемдесу және	Елді мекендердің инфрақұрылымын дамыту және қолдау, жергілікті өнеркәсіптің дамуына жәрдемдесу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларға қол жеткізудегі

	инновацияларды енгізу	кемшіліктерді жою және жою
10.	Елдер ішіндегі және олардың арасындағы теңсіздікті азайту	Теңсіздікті азайту, азаматтық белсенділікті дамыту, кемсітусіз сапалы мемлекеттік қызметтерді көрсету, жұмыспен қамтуды қолдау және халықтың табысын арттыру үшін қажетті ресурстарды басқару

*[2] Әдебиет негізінде жасалынды

Кесте 1, көрсетілген функциялардың орындалуын қамтамасыз ететін жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігінің жұмыс істеуінің мақсаты болып табылады. Сондықтан оның құрылымында жергілікті билік басты рөл атқарады.

Жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру әдістерін талдау.

Жоғарыда сурет 1 жергілікті қауымдастықтардың қаржыландыру механизмінің құрылымында, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының ішкі жүйесі бақыланатын еркін басқаруды жүзеге асырылуы бейнеленген. Дәл осы көрсеткіштен жергілікті қауымдастықтарды дамытуды қаржыландыру тетігінің басқарылатын ішкі жүйесі қаржыландыру әдістері болып табылады. Оларға бюджеттік, инвестициялық, несиелік және гранттық әдістер жатады. Осылайша, бұл жұмыста қаржыландыру әдісі жергілікті даму мақсаттары үшін қаражатты тарту және бөлу әдістерін білдіреді.

Қаржыландыру механизмінің тиімділігі қаржылық ресурстардың болуына және қаржыландыру әдістерінің күрделілігіне байланысты. Күрделілік, белгілі бір мағынада, жергілікті өзін-өзі басқаруды құрайтын адамдардың біліктілігіне байланысты субъективті сипаттама болып табылады. Қаржы механизмін сипаттайтын алынған параметр - бұл қажетті қаржылық ресурстарды игеру уақыты. Қаржыландыру механизмінің тиімділігі аумақтық қоғамдастықтың даму динамикасына тікелей әсер етеді, Өйткені 1-Кестеде көрсетілген функциялардың жетілдірілуі қажетті қаржылық ресурстарды алу жылдамдығы мен уақтылығына байланысты. Сондықтан қаржыландыру әдістерін олардың күрделілігі тұрғысынан талдау жергілікті қауымдастықтардың дамуындағы кедергілерді түсінудегі маңызды қадам болып табылады. Кесте 2 жергілікті қауымдастықтардың дамуын олардың күрделілігі мен қаржылық ресурстардың қол жетімділігі тұрғысынан қаржыландыру әдістерінің сипаттамалары келтірілген.

Кесте – 2

Жергілікті дамуды қаржыландыру әдістері

Қаржыландыру әдісі	Қаржыландыру әдісінің қысқаша сипаттамасы	Қаржы ресурстарының қолжетімділігіне әсер ететін факторлар	Әдістің күрделілігі
Бюджеттік (меншікті көздерден түсетін кірістер -жергілікті билік органдары жинауға уәкілеттік берілген салықтар мен алымдар; орталық үкіметтен жергілікті өзін-өзі басқару органдарына бюджетаралық бюджеттік аударымдар)	1. Бюджеттік жоспарлау. 2. Бюджеттің атқарылуы. 3. Бақылау	1. Алынған салықтар мен алымдар сомалары. 2. Алынған бюджетаралық трансферттердің көлемі. 3. Жоспарланған шығындар	Бюджеттік заңнаманың реттілігімен анықталады
Инвестициялар (акционерлеу; теріс әсерді өтеу; мемлекеттік-жекешелік әріптестік)	1. Жергілікті даму жобасын әзірлеу. 2. Жобаны іске асырудың қол жетімді құқықтық модельдерін талдау және оңтайлы модельді таңдау. 3. Құқықтық модельді құжаттау.	1. Механизмді қолданудың құқықтық модельдерінің болуы және түсінікті болуы. 2. Жеке сектордың қаржылық мүмкіндіктері мен мүдделері. 3. Жергілікті биліктің	Құқықтық модельдердің реттілігі мен механизмді іске асыру үшін қажетті дағдылар мен білімге ие персоналдың

	4. Жобаны іске асыру	қаржылық мүмкіндіктері мен мүдделері	болуымен анықталады
Несие (банктік несие)	1. Жергілікті даму жобасын әзірлеу. 2. Несие алуға өтініш беру. 3. Несиелік мекемемен келіссөздер. 4. Кредиттік ресурстармен қамтамасыз ету. 5. Жобаны іске асыру. 6. Іске асыруды бақылау	1. Бұл әдісті қолдануға заңды шектеулер бар. 2. Қаржы институтының жобаға қойылатын талаптары. 3. Несиелік ресурстардың құны. 4. Қарызға қызмет көрсету қабілеті	Қаржы институтының рәсімдерінің реттілігімен мен механизмді іске асыру үшін қажетті дағдылары мен білімі бар персоналдың болуымен
Несие (облигациялар)	1. Облигациялар шығару қажеттілігі туралы шешім қабылдау. 2. Облигацияларды шығаруға және орналастыруға қажетті құжаттарды дайындау. 3. Облигацияларды шығару және бастапқы орналастыру. 4. Қор нарықтарындағы облигациялардың айналымын қамтамасыз ету	1. Эмитенттің қызметін қаржылық-экономикалық бағалау. 2. Механизмді пайдалануға заңды шектеулер бар. 3. Коммуналдық облигацияларды шығару және орналастыру тәртібінің күрделілігі мен ұзақтығы. 4. Білікті заң және қаржылық кеңесшінің қажеттілігі. 5. Қарызға қызмет көрсету мүмкіндігі	Жергілікті облигацияларды шығару және орналастыру процедурасының күрделілігі мен ұзақтығымен және механизмді жүзеге асыру үшін қажетті дағдылары мен білімі бар персоналдың болуымен анықталады
Грант (халықаралық техникалық көмек; халықаралық донорлардың гранттары; корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік жобалары; краудфандинг)	1. Жергілікті даму қажеттіліктерін анықтау (жұмыстар, тауарлар, қызметтер). 2. Грантқа өтінімді дайындау. 3. Конкурстық іріктеуге қатысу. 4. Қаржыландыру немесе жұмыстар, тауарлар, қызметтер алу. 5. Пайдалану туралы есеп анықталады	1. Грант немесе техникалық көмек көрсету шарттары туралы хабардар болу. 2. Гранттық өтінімдерді дайындауға қабілетті персоналдың болуы	Грант берушінің қаражат беру тәртібінің реттілігі мен әдісті жүзеге асыру үшін қажетті дағдылары мен білімі бар персоналдың болуымен анықталады

* [8] әдебиет негізінде жасалынды

Кесте 2 қаржы ресурстарының қолжетімділігі нақты әдіс шеңберінде айқындалады. Қол жетімділік - бұл белгілі бір қаржыландырудың бастамашысы, мақұлдау өкілеттігі бар, ресурсты әдісте анықталған ережелерге сәйкес пайдалана алады. Сонымен бірге ресурстарды күту уақытын осы ережелерді талдау арқылы анықтауға болады. Қаржыландыру әдісінің күрделілігі бастамашының күтілетін нәтижеге жету үшін жұмсауы тиіс күш-жігерін бағалау арқылы анықталады. Операциялық шығындар мен қаржыландыру процедураларының уақыты, тәуекелдер сияқты параметрлерге байланысты, жауапты персоналдың дағдылары және оларды жұмысқа орналастыру, процестерді автоматтандыру немесе цифрландыру деңгейіне негізделген. Осылайша, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының көзқарасы бойынша қаржыландырудың бюджеттік әдісі ең реттелген болып табылады, өйткені осы әдіс арқылы алынған қаражатты басқару олардың негізгі өкілеттіктерінің бірі болып табылады. Сонымен қатар, бюджеттік әдіс арқылы қаражат жинау процесі жүйеленген. Қаржыландырудың басқа әдістері өзін-өзі басқару органдарының көбірек күш-жігерін қажет етеді. Инвестициялық механизм жеке серіктес табуды және қатынастардың құқықтық модельдерін түсінуді көздейді.

Осылайша, жергілікті дамуды қаржыландыру әдістері қаржы ресурстарының қолжетімділігі нақты әдіс шеңберінде көрініс тапты. Қаржыландыру көздері, қаржы ресурстарының қолжетімділігіне әсер ететін факторларды талдау барысында ең тиімді әдісі айқындалды.

Цифрлық технологияларды қолдану негізінде жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру тетігін жетілдіру бағыттарын ұсыну.

Жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру тетігін жетілдірудің негізгі бағыттары цифрлық технологияларды қолданумен байланысты. Бұл шектеулі қаржылық ресурстар жағдайында қаржыландыру тетігі аясында жасалған операциялардың әлеуметтік-техникалық сипатымен түсіндіріледі [8]. Сондықтан жергілікті қоғамдастықтардың дамуын қаржыландыру тетігі осылайша өзгертілуі керек.

1. Қаржыландырудың бюджеттік әдісінің бірыңғай техникалық жүйесін құру, оның әр түрлі компоненттерін біріктіретін болады. Бюджеттерді әзірлеу, жоспарлау және орындау үшін бірыңғай платформаны пайдалану процестерді біріздендіруге және қаржылық менеджменттің дәлдігі мен ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді.

2. Даму мақсаттарына жету үшін қаржылық әдістерді қолдану үшін жауапты мемлекеттік және жеке субъектілерді оқыту және қолдау арқылы хабардарлық пен білім беруді арттыру.

3. Жасанды интеллект, үлкен деректер, блокчейн және токенизация технологиялары негізінде қаржыландыру субъектілері арасындағы өзара әрекеттесуді оңтайландыру. Мұндай оңтайландырудың мақсаты шешім қабылдау процесін және ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыру болып табылады.

4. Жергілікті қауымдастықтардың қажеттіліктерін болжау, қаржылық ресурстарды тиімді бөлу және жобалардың тиімділігін бағалау үшін деректерді талдау және жасанды интеллект жүйесін енгізу. Әртүрлі қаржылық әдістерді қолдана отырып, жиналған және жұмсалған қаражатты бақылаудың бірыңғай электрондық жүйесін құру және енгізу, бұл есептерді шығаруды жеңілдетеді және деректерді кеңейтілген талдау мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

5. Ресурстарды үйлестіруді, коммуникациялауды және тиімді пайдалануды жеңілдететін электрондық жобалық басқару жүйесін құру және енгізу.

Қоғамдық краудфандинг пен қаражат жинауды дамыту жағдайында блокчейн технологиясын қолдану ерекше назар аударуды қажет етеді, өйткені ол қаржылық ресурстарды басқарудың ашықтығын, қауіпсіздігін және тиімділігін қамтамасыз ете алады. Сондай-ақ, цифрлық активтер шығарылымын жергілікті даму жобаларының меншікті капиталын көрсету үшін пайдалануға болады, бұл әлемнің кез келген нүктесінен инвесторларды тартуға және жобаның бір бөлігінің меншік иесінің ауысуын жеңілдетуге мүмкіндік береді. Ақылды келісімшарттар қаражатты бөлуді автоматтандыру және қаражатты бөлу туралы шешімдер қатысушылардың дауыс беруімен немесе даму мақсатына қол жеткізілгеннен кейін қабылданатын декреттелген бюджет жүйесін әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Қорытынды. Жергілікті қоғамдастықтардың даму қарқынын төмендету үшін қаржыландыру тетігінің тұжырымдамасы жергілікті қоғамдастық аумағында тұрақты даму мақсаттарына жету үшін қаржы ресурстарын алу мен пайдалануға қатысты әлеуметтік қатынастар жүйесі ретінде ұсынылған. Бұл қаржыландыру тетігінің құрылымын өзара байланысты компоненттер түрінде анықтауға мүмкіндік берді, оның құрамына қаржыландыру субъектілері, қаржыландыру көздері, қаржыландыру әдістері, қаржыландыру объектілері, қаржыландырудың техникалық инфрақұрылымы кіреді.

Қаржыландыру әдістері қаржыландыру механизмінің басқарылатын ішкі жүйесі ретінде танылады. Қаржыландыру әдістерінің ерекшелігі қаржыландыру принциптері, ережелері мен процедуралары қаржыландыру көздеріне (бюджет қаражаты, инвестор қаражаты, несие қаражаты немесе грант қаражаты) байланысты жіктеуге мүмкіндік береді. Жергілікті қоғамдастықтарды дамытуға инвестициялардың құқықтық режимдерінің қол жетімділігі мен айқындылығы, жеке сектордың және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қаржылық мүмкіндіктері мен мүдделері инвестициялық қаржылық ресурстардың қол жетімділігіне әсер етеді. Несиелік әдісті қолданудағы заңды шектеулер, қаржы институтының талаптары, несиелік ресурстардың құны және қоғамның қарызға қызмет көрсету қабілеті әсер етеді.

Жергілікті қоғамдастықтарды дамытуды қаржыландыру тетігін жетілдіру бағыттары цифрлық технологияларды қолдануды одан әрі кеңейтуге қатысты. Қаржыландырудың бюджеттік әдісінің

бірыңғай техникалық жүйесін құру тұрақты даму мақсаттарына жету үшін қаржыландыру әдістерін қолдану бойынша қаржыландыру субъектілерін қолдауды кеңейту қажет. Шешім қабылдау процесін оңтайландыру, қаржылық ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыру және жасанды интеллект, үлкен деректер, блокчейн және токенизация технологиялары негізінде lo-cal қауымдастықтарының қажеттіліктерін болжау мүмкіндігі артады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Пайк А., Родригес А., Томани Дж. Какой тип местного и регионального развития и для кого? Региональные исследования. 41 (9). – 2017. – С.1253–1269. – doi.org/10.1080/00343400701543355
2. Ширалкар К., Бонгале А., Кумар С., Бонгале А.М. Интеллектуальный метод выбора финансирования цепочки поставок с использованием сегментации поставщиков: подход портфеля рисков платежей. Более чистая логистика и цепочка поставок. 8. – 2023. – С.97–101. <https://doi.org/10.1016/j.clscn.2023.100115>
3. Ердавлетова Ф.К., Супугалиева Г.И., Бабажанова Ж.А., Иғалиева Л.Н. Қазіргі жағдайдағы кәсіпорындардың цифрлық трансформациялау мәселелері// Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли. – 2024. – № 1. – С. 8–14. – DOI 10.52260/2304-7216.2024.1(54).1
4. Ромео Л. Децентрализация для развития: потенциал развития местной автономии и пределы реформ децентрализации, обусловленных политикой. Рабочие документы. 8. – 2018. – 345с.
5. Чон О., Шин Х. Стратегия устойчивого местного самоуправления: являются ли правительства с участием более эффективными, действенными и справедливыми в бюджетном процессе? Устойчивость. 11 (19). – 2019. – 531 с. <https://doi.org/10.3390/su11195312>
6. Булавинец В., Карпишин Н. Финансовый потенциал территориальных громад: современное состояние и перспективы. Свет Финансов. 4 (61). – 2019. – С. 96–110. <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1276/1279>.
7. Майер М. Исследовательский взгляд на рост и успех краудфандинга в общественном пространстве. Обзор государственного и местного самоуправления. 51 (3). – 2019. – С.187–196. <https://doi.org/10.1177/0160323x20915590>
8. Гельманова З.С., Мажитова С.К. Оценка вклада цифровизации в экономический рост// Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли – 2022. – № 1. – С. 100 –112. – DOI 10.522602304-7216.2022.1(46).13

REFERENCES

1. Pajk A., Rodrigues-Pose A., Tomani, Dzh. Kakoj tip mestnogo i regional'nogo razvitija i dlja kogo? [What is the type of local and regional development and for whom?] Regional studies 41 (9). – 2017. – P.1253–1269. <https://doi.org/10.1080/00343400701543355>
2. Shiralkar K., Bongale A., Kumar S., Bongale A.M. Intellektual'nyj metod vybora finansirovanija cepochki postavok s ispol'zovaniem segmentacii postavshhikov: podhod portfelja riskov platezhej. Bolee chistaja logistika i cepochka postavok. [An intelligent method for choosing supply chain financing using supplier segmentation: a payment risk portfolio approach. Cleaner logistics and supply chain.] 8. – 2023. – P.97 – 101 100115. <https://doi.org/10.1016/j.clscn.2023.100115>
3. Erdavletova F.K., Supugalieva G.I., Babajanova J.A., Igalieva L.N. Қазіргі жағдайдағы кәсіпорындардың цифрлық трансформациялау мәселелері [Problems of digital transformation of enterprises in modern conditions] // Vestnik Kazakhskogo universiteta ekonomiki, finansov i mezhdunarodnoy trgovli. – 2024. – № 1. – S. 8– 14. – DOI 10.52260/2304-7216.2024.1(54).1 [In Kazakh]
4. Romeo L. Decentralizacija dlja razvitija: potencial razvitija mestnoj avtonomii i predely reform decentralizacii, obuslovlennyh politikoj. [Decentralization for development: the potential for local autonomy development and the limits of policy-driven decentralization reforms.] Working documents. 8. – 2018. – 345 p. <https://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id12486.html>

5. Chon O., Shin H. Strategija ustojchivogo mestnogo samoupravlenija: javljajutsja li pravitel'stva s uchastiem bolee jeffektivnymi, dejstvennymi ispravedlivymi v bjudzhetnom processe? [Sustainable Local Government Strategy: Are participatory governments more effective, efficient, and fair in the budget process?] Stability.11 (19). – 2019. – 531p. <https://doi.org/10.3390/su11195312>

6. Bulavinec V., Karpishin N. Finansovyj potencial territorial'nyh gromad: sovremennoe sostojanie i perspektivy. [Financial potential of territorial communities: current state and prospects.] The Light of Finance. 4 (61). – 2019. – P. 96–110. Доступно по адресу: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1276/1279>.

7. Majer M. Issledovatel'skij vzgljad na rost i uspeh kraudfandinga v obshhestvennom prostranstve. [A research perspective on the growth and success of crowdfunding in the public space.] Overview of state and local government. 51 (3). – 2019. – P.187–196. <https://doi.org/10.1177/0160323x20915590>

8. Gelmanova Z.S., Mazhitova S.K. Ocenka vklada cifrovizacii v jekonomicheskij rost [Assessing the contribution of digitalization to economic growth] // Vestnik Kazakhskogo universiteta ekonomiki, finansov i mezhdunarodnoy torgovli. – 2022. – № 1. – S. 100–112. – DOI 10.522602304-7216.2022.1(46).13 [In Russian]

Аманкелді Н.А., Парманова Р.С., Елубаева А.С., Сарсембаева М.Ж.

МЕХАНИЗМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ МЕСТНЫХ СООБЩЕСТВ

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос совершенствования механизмов финансирования развития местных сообществ в условиях ограничения ресурсов за счет использования цифровых технологий. Структура механизма представлена в виде взаимосвязанных субъектов, источников финансирования, методов, целей и технической инфраструктуры. Руководящим субъектом являются органы местного самоуправления. Факторами, влияющими на доступность финансовых ресурсов в зависимости от способа финансирования, являются объем ресурсов, последовательность законодательных и правовых моделей, финансовые возможности и интересы субъектов финансирования. Выявление факторов доступности и сложности позволяет выявить слабые места во всем механизме финансирования. Описание теоретической концепции механизма финансирования в силу его универсальности, факторов доступности финансовых ресурсов и выявленных на этой основе недостатков технической инфраструктуры позволило решить исследуемую проблему. В результате определены направления совершенствования механизма финансирования развития местных сообществ в части технической инфраструктуры.

Amankeldi N., Parmanova R., Yelubaeva A., Sarsembayeva M.

MECHANISMS FOR FINANCING THE DEVELOPMENT OF LOCAL COMMUNITIES

Annotation

The article considers the issue of improving financing mechanisms for the development of local communities in conditions of limited resources through the use of digital technologies. The structure of the mechanism is presented in the form of interrelated entities, sources of financing, methods, goals and technical infrastructure. The governing entity is the local government bodies. The factors influencing the availability of financial resources, depending on the method of financing, are the amount of resources, the sequence of legislative and legal models, financial capabilities and interests of financing entities. The identification of accessibility and complexity factors makes it possible to identify weaknesses in the entire financing mechanism. The description of the theoretical concept of the financing mechanism due to its universality, the factors of availability of financial resources and the shortcomings of the technical infrastructure identified on this basis made it possible to solve the problem under study. As a result, the directions for improving the financing mechanism for the development of local communities in terms of technical infrastructure have been identified.